

De betekenis van de plaatsnaam Dyver te Brugge.

Te Brugge verstaat men onder de plaatsnaam Dyver het gedeelte van de Reie tussen de Eekhoutbrug en de Gruuthusebrug, alsook de straat naast deze waterloop.

De oudste Latijnse vermelding van deze plaatsnaam dateert van 1292 en luidt : *supra Diveram* ; de oudste Nederlandse vermelding wordt aangetroffen in 1302 in de vorm : *up die Divere*. Sindsdien is deze plaatsnaam tot de dag van vandaag ongewijzigd blijven voortbestaan onder de vormen : Diver, Divere, Dijver, Dyver en Dyvere. Tot omstreeks 1400 is het woord van het vrouwelijk geslacht en spreekt men dan ook van *die Divere*, maar later krijgt het woord het mannelijk geslacht en spreekt men van *den Divere* ¹.

Voor G.D. leverde de betekenis van het woord Dyver geen moeilijkheden op. In het tijdschrift *Rond den Heerd*, XXII (1887), blz. 312, schreef hij : «Dyver of de oever is gelijk Iper, Iber in Spanje, den Tiber en den Dieper, de gallo-romeinse name van een water».

Volgens K. Verschelde, in zijn *Etude sur les noms des rues et des maisons de la ville de Bruges*, zou de betekenis van Dyver wellicht in verband mogen gebracht worden met een vijver, vermits de plaats was gelegen in de nabijheid van een grafelijke vijver. «Une charte donnée par Thierry d'Alsace en l'année 1130, zo schreef Verschelde, porte que l'endroit dit Eeckhout, où fut érigée plus tard l'abbaye de ce nom, était situé à Bruges, dans le lieu appelé l'étang du

1. Cfr. K. de Flou, *Woordenboek der toponymie van Westelijk Vlaanderen...*, III (Brugge, 1923), kol. 777-779.

comte : in vivario meo dit la charte». De Eekhoutabdij lag inderdaad tegenaan de Dyver. «Malgré cela, zo vervolgt Verschelde, nous avons peine à croire, que le mot Dyver soit une contraction du flamand de vyver, l'étang ; c'est cependant la seule interprétation, croyons nous, qui ait été proposée jusqu'ici»².

De stelling van Verschelde werd gedeeld door A. Duclos in zijn bekend werk : *Bruges, histoire et souvenirs* (Brugge, 1910, blz. 497), waar hij schrijft : «Avec de la bonne volonté on peut arriver de vivarium à Dyver ; mais je n'oserais insister».

Dyver betekent waterloop, zo schreef stout en boud rijksarchivaris dr. J. De Smet in 1932 op grond van aantekeningen, die hij had opgetekend van de verklaringen van sommige Brugse straatnamen, die dr. K. de Flou hem een jaar te voren mondeling had meegedeeld³.

Volgens taalgeleerden is Dyver de oudste plaatsnaam van Brugge. Het woord zou van Keltische oorsprong zijn en dateren van vóór de Romeinse bezetting, dus uit het begin van onze jaartelling, toen in onze streken het Keltisch werd gesproken.

Deze theorie heeft de voornoemde dr. De Smet meer uitvoerig behandeld in een artikel, verschenen in het lokale nieuwsblad «Journal de Bruges», van 3 juli 1942, onder de titel : *Le Diver*. Daarin schreef hij : «Le plus ancien nom de lieu de notre ville est certainement le Diver. C'est le seul nom celtique de la toponymie brugeoise». Hij gaf daarbij de volgende toelichting : «A Bruges le nom du Diver est une

2. K. VERSCHELDE, in *Annales de la Société d'Emulation de Bruges*, XXXII (1875), blz. 394-395.

3. *Over Brugsche Straatnamen*, in *Biekorf*, XXXVIII (1932), blz. 33-41.

transformation du nom celtique primitif *eeve*, dérivé de *afa*». Daaraan voorafgaande had hij betoogd, dat Keltische riviernamen meestal eindigen op *afa*, later vervormd tot *effe*. En hij besloot : «C'est d'ailleurs le seul vestige que nous possédons en ville de nos ancêtres de langue celtique».

Het is echt jammer, dat dr. De Smet zijn verklaring van het woord Dyver niet met betere bewijsgronden kon staven.

En volgens J. Noterdaeme, zich beroepend op H. Grandsaignes d'Hauterive, *Dictionnaire des langues européennes*, en J. Pokorny, *Indo-Germanisches Etymologisches Wörterbuch*, zou Dyver ontstaan zijn uit de samenvoeging van de Indo-Germaanse woorden *Di* (= dubbel, vertakking) en *uer* (waterloop). En hij voegde daar de volgende historische beschouwing aan toe : «In elk geval, de Reie die aan de Gruuthusebrug de naam Diver kreeg, werd er een dubbele waterloop : ze had er dus haar naam niet gestolen. Aan de vermelde brug vertakte de Reie in twee waterlopen : de hoofdreie die recht doorliep tot aan de Rozenhoedkaai en de naam van Diver (Dyver - Dijver) heette, en de waterloop die doorheen de Nieuwstraat ten noorden van de Oudburg liep»⁴.

Dat alles kan waar zijn, zo repliceerden wij in onze artikelenreeks over de Brugse straatnamen in het lokale weekblad «Brugsch Handelsblad» van 15 februari 1975, maar voegden daar onmiddellijk de bedenking aan toe : «Is het niet eigenaardig dat het woord Dyver in de eerste jaren van onze jaartelling zou ontstaan zijn, terwijl de naam van de stad Brugge zelf pas voor het eerst in de 9e eeuw wordt ontmoet !

4. J. NOTERDAEME, *De vroegste geschiedenis van Brugge, in Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis te Brugge*, CXIII (1976), blz. 133-134.

Zeer waarschijnlijk, zo zegden wij, wil Dyver eenvoudig zeggen : water of waterloop, hetgeen geenszins moet verwonderen vermits in de toponymie meerdere gevallen zijn aan te wijzen van twee verschillende benamingen voor een en dezelfde waterloop».

Etymologiën, hoe belangrijk ook als doel, zijn evenwel broos. Tussen het ontstaan van een naam en zijn eerste bewaarde attestatie, ligt soms een vrij lange tijd, soms zelfs eeuwen, met onbekende, vaak grillige evolutie. Desniettemin blijven de eerste vormen van het woord die men kan opsporen, de basis voor een mogelijke verklaring, al zal de betekenis van veel namen altijd duister of hypothetisch blijven.

De oudste vormen bieden niet alleen het meeste vertrouwen, maar nog belangrijker zijn de eventuele verklaringen die van deze woorden uit archiefbronnen, liefst van ter plaatse, soms te vinden zijn.

Aldus is het ons gelukt de hand te leggen op een paar archiefteksten, die voor de betekenis van het woord Dyver van belang zijn. We laten vooreerst deze teksten hierna volgen.

Actum 27 martii (1627).

... Idem (deken mueraers) contra Sebastiaen van Gryspeere, om boete van thien guldenen van het ruumen van een divere daer twee soo drie secreten invallen. Den verweere ontkent dat tselve es beer ende oock ghedaen by syn volck buuten syn wete...

Brugge, Stadsarchief, *fériën van de stadsthesauriers over de jaren 1619-1628*, fol. 234.

Actum den 9en septembre 1654.

... Gheconsenteert an dheer Loys Nollet te maecken eenen dyvere van zyne bleeckerie uutcommende op de Langhe Reye midsgaders van d'andere bleeckerien daernevens, tot in de voorseyde Reye, omme deselve

bleeckerien daerduere te dienen van varsch water...

Id., t.a.p., *feriën van de stadthesauriers over de jaren 1652-1655*, fol. 147. - Kanttekening : «Dyvere ofte waterloop».

In de eerste tekst gaat het om de bestraffing van een zekere Sebastiaen van Gryspeere met een boete van 10 gulden wegens het ruimen of schoonmaken van een divere waarin twee of drie aalputten uitmondten, wat niet was toegelaten. Blijkbaar gaat het hier om een ondergrondse riool.

De tweede tekst behelst een toelating door het Brugse stadsbestuur gegeven aan Lodewijk Nollet om een dyvere te maken tussen zijn blekerij en de Reie om water te betrekken voor het bleken. Hier gaat het blijkbaar om een gracht, die althans gedeeltelijk open is.

In beide gevallen is er dus sprake van een dyver, waarmede ofwel een riool of een gracht wordt bedoeld, en in ieder geval een soort van kleine waterloop.

Want al is de Dyver te Brugge thans een betrekkelijk brede waterloop, die deel uitmaakt van de Reie, oorspronkelijk zal het veeleer een kleine gracht geweest zijn zoals er bij het ontstaan van de stad, in een laaggelegen en waterrijk gebied, veel werden aangetroffen. Men bedenke daarbij dat de eerste ringgracht omheen het gebied dat later tot stad zou verheven worden, in 1127 werd gegraven, waarbij men zich van de bestaande watergangen heeft bediend. En dat het waterloopje, gekend onder de benaming Dyver, toen zal verbreed en uitgediept geweest zijn om in de eerste stadsomwalling opgenomen te worden⁵.

5. Cfr. E.I. STRUBBE, *Van de eerste naar de tweede omwalling van Brugge*, in *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis te Brugge*, C (1963), blz. 271-300.

Deze betekening van het woord Dyver zoekt men vruchteloos in enig woordenboek, naslagwerk of andere publicatie. Niettemin zijn de aangehaalde teksten, al dateren ze pas uit de 17e eeuw van heel bijzondere belang voor de verklaring van onze Brugse Dyver.

Onze verklaring van het woord Dyver betekent meteen een aanwinst voor taalgeleerden en toponymisten. En bij uitbreiding kan men de vraag stellen of dyver soms verwant is met de toponiemen *diever*, *de-bora*, *decvel* en *ter deve*, aangehaald in het *Toponymisch Woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland, vóór 1226* door dr. M. Gysseling (Brussel, 1960), vooral gelet op het feit dat *devel* en *ter deve* hydroniemen zijn, respectievelijk te Zwijndrecht (in de provincie Antwerpen) en te Ingelmunster (in de provincie West-Vlaanderen).

En tenslotte opperen wij nog de vraag of er wellicht ook verwantschap bestaat tussen het woord dyver, in de betekenis van riool of waterloopje, en het Westvlaamse woord *duwiere*, dat praktisch alleen nog te Brugge in gebruik is. Met *duwiere* wordt inderdaad verstaan een riool of onderaardse buis voor het afvoeren van vuil water⁶.

A. SCHOUTEET

6. L.L. DE BO, *Westvlaamsch Idioticon*, sub voce : *duwiere*.